

Şaban İba: İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden devralınan miras

Posted on 27/10/2019

Osmanlı İmparatorluğu'nun sonunu üç savaş ve üç yenilgi hazırladı. Bunlardan birincisi, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı ve Ayastefanos Antlaşması; ikincisi, 1912 ve 1913 Balkan Savaşları ve Londra ile Bükreş Antlaşmaları; üçüncüsü de, Birinci Dünya Emperyalist Paylaşım Savaşı ve Mondros Mütarekesi'dir. Son iki savaş ve yenilgi antlaşmaları İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) döneminde yapıldı. Başkan Savaşları sürerken 23 Ocak 1913'de yapılan askeri darbe (Bab-ı Ali Baskını) ile iktidarı ele geçiren İTC, orduyu içine düştüğü kötü durumdan kurtarmak için yeniden yapılanma süreci başlattı. O sırada yükselmekte olan Alman militarizmini örnek alarak yeni siyasal ve toplumsal örgütlenmelere yöneldi.

1890'dan itibaren imparatorluk Alman Emperyalizmi'nin etkisine girdi. Alman Milliyetçiliği ve Militarizmi orduyu derinden etkilemeye başladı. Ordunun örgütlenmesi, talim ve terbiyesi Alman Tarzı'na göre düzenlendi. Orduda kullanılan silahlardan, kıyafete ve eğitim uzmanlarına kadar her şeyde Alman Sistemi egemen oldu. Prusya Militarizmi'nin "Katı merkezîyetçilik ve disiplini, vatana katışıksız bağlılık, komutana gözü kapalı inanç ve itaat" gibi askeri gelenekleri Türk Ordusu'nun eğitim ilkeleri haline geldi. Bu bağlamda Abdülhamit döneminde Osmanlı Ordusu'nun yeniden örgütlenmesi için görevlendirilen Alman subay Colman von der Goltz, yani Goltz Paşa'nın 1883'de yazdığı "Millet-i Müsellâha" (silahlandırılmış millet, asker millet) kitabı Harp Okullarında ders kitabı olarak okutulmuştu. Bu kitaptaki görüşleri İTC'nin önder kadroları tarafından benimsenmişti. Von der Goltz Paşa, İTC ve Cumhuriyet'in subay kadroları arasındaki Alman hayranlığını aşıl原因an kişiydi. Bu kitabında ordulaşmış milletten, ordu-millet idealinden bahseden Goltz Paşa'ya göre, milletin asli faaliyeti askeri ve topyekûn savaşa hazırlık olmalıydı. Kitabın verdiği askeri coşku ve savaş ilhamı öylesine etkili oldu ki, ittihatçılar "silah, top, süngü, tüfenk, hançer"

gibi militarist isimli dergiler çıkardı. Aynı anlayışla kurulan gençlik derneklerine “güç, genç, dinç” gibi isimler konuldu. Böylelikle toplum militarize edilerek “asker millet” idealine erişmek için somut adımlar atıldı.

1. Meşrutiyet döneminde Osmanlı Devleti’nde topyekûn savunma düşüncesi güçlendi ve okullarda okutulmaya başlanan “Malumat-ı Medeniye Dersleri’nde “askerlik”, vatandaşlık görevinin “en şerefli ve fedakârlıkların en mühimi” olarak takdim edildi. İTC’nin “Paramiliter” yapıları kurmasında Balkan Harbinde uğranılan ağır yenilgi de etkili oldu. Gelebilecek tehlikelere karşı vatani korumayı amaçlayan Müdafaa-i Milliye Cemiyeti kurularak “devamlı savaşa hazır ve müsellâh olmak” hedeflendi. “Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti 1 Şubat 1913 tarihinde kurulduğu sırada Birinci Balkan Savaşı devam ediyordu. Cemiyet yardımsever ahaliden topladığı yardımları orduya destek amaçlı kullanacaktı. Savaşan orduya destek olmak için devletin üst yönetimindeki kişiler tarafından kurulan cemiyet; cephedeki askerlerin ailelerine yardım etmek, savaş bölgelerinde hastaneler kurmak, gönüllü asker toplamak gibi faaliyetler göstermiştir. Cemiyet, kısa sürede ülkenin her yanında paramiliter bir kuruluş olarak teşkilatlandı ve halkın ordu için bağışlarını aktarabileceği önemli bir merkez oldu. 1914’de Hilal-i Ahmer (Kızılay’ın eski adı) ve Donanma Cemiyeti ile birlikte “kamu yararına hizmet eden dernek ve cemiyetler” statüsüne alındı. Aynı yıl kurulan Türk Gücü’nün amacı da Türk gencinin “dinç, gürbüz, güçlü ve yavuz” olmasıydı. Şiarı “Türk’ün gücü her şeye yeter” olan cemiyetin hedefleri arasında “yediden yetmiş cenge gitmek” ve “milleti askere hazırlamak” yer alıyordu.

Balkan Savaşlarından sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin milliyetler politikası değişmeye başladı. Osmanlı ve İslamcı düşüncelerini muhafaza ederek “Milleti sadıka”, yani devlete bağlı sadık millet olarak ifade edilen Ermenileri ve Müslüman Arapları bir arada tutmaya çalışmıştı. Diğer taraftan da Türkleri ve Türklük ideolojisini Osmanlı topraklarında Türklerin en yoğun olarak yaşadıkları Anadolu’da ön plana çıkarmak için çaba sarf ediyordu. Bu dönemde Milli Kütüphane, Milli Coğrafya Cemiyeti, Milli Musiki gibi “Milli” kelimesiyle anılan teşkilatlar kuruldu. Bu arada Türk Derneği, Türk Yurdu gibi dernekler İTC’nin tam

desteğini alırken, milli burjuvazinin güçlendirilmesi için Milli İktisat politikası uygulandı. Böylelikle parti içinde kısa zamanda Türkçülük düşüncesi hâkim konuma geldi. Rusya'dan gelen Türkçü aydınların da etkisi ile İTC, Pantürkçü çizgiye doğru kayd. Bu dönüşüm sürecinde partinin ideologu olan Ziya Gökalp etkili oldu. İTC'nin Diyarbakır, Van ve Bitlis örgütlerinin denetimiyle görevlendirilen Ziya Gökalp, 1909'da partinin Selanik'teki kongresine il temsilcisi olarak katıldı ve bu kongrede genel merkez üyeliğine seçildi. Gökalp, Türklük düşüncesini her şeyin üstünde tutan şiirleriyle parti kadrolarını eğitti ve etkiledi. Gökalp, "Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne Türkistan/Vatan, büyük ve müebbet bir ülkedir, turan" dizeleriyle biten meşhur Turan şiirini 1910'de yazmıştı. 1912'de İTC Genel Merkezi Selanik'ten İstanbul'a taşınınca Gökalp de İstanbul'a yerleşmiş ve o yıl Ergani'den Milletvekili seçilmişti.

Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin aldığı yenilginin nedenleri resmi olarak İTC tarafından seferberliğin tamamlanamaması, iaşe ve nakliye sıkıntıları, yeter sayıda askerin seferber edilememesi, silah ve teçhizat gibi eksikler gösterildi. Ayrıca askerin yeterli talim yapmamış olması, beden ve ruhen savaşa hazır olmayışı da önemli gerekçeler arasında sayılınca, gençliğin askerlik öncesi savaşa hazırlanması gibi militarist örgütlenmeye gidildi.

12 Mart 1914 tarihli ve 296 Sayılı Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-u Muvakkat-ı ile Zorunlu askerlik uygulaması başlatılırken, aynı zamanda 30 Mart 1914'de Harbiye Nezareti tarafından gençliğin savaşa hazırlanmasını sağlamak için Osmanlı Güç Derneği kuruldu. Bu derneğin kurulmasındaki temel amaç hali hazırda izci derneklerini devletin emri ve teftişi altına sokmaktı. Harbiye Nezareti bu tür derneklerin milleti müsellâha (asker millet) oluşturmada ve harbe hazırlıkta ne kadar önemli olduğuna ilişkin beyannameler yayınladı. Bu beyannamelerden birinde şöyle yazıyordu: "Silah kullanmaya, yol yürümeye, meşakkate ve tahammüle herkes küçük yaşlardan itibaren başlamalıdır ki, askerliği çıktığı vakit oldukça talim görmüş, vücudu zindeleşmiş bir halde sancağın altına gelsin. Böyle olunca tabii daha çabuk hayat-ı askeriyeye alışırlar."

Harbiye Nazırı Enver Paşa, yayınladığı bir beyannamede derneğin kuruluşu için şöyle demişti: “Kahraman askerlerimiz saltanat-ı sen’iyyenin payitahtını tehdit eden düşmanları tard ve tenkil ettiler; el’an da hudutlarımızı büyük bir cesaretle muhafaza ederek düşmanı bir adım bile ileri atmaya bırakmıyorlar. Fakat zaferleri temin etmek yalnız silahla, boğuşmakla değil belki memleketin gençlerini halde ve istikbalde muzaffer olabilecek bir surette her türlü meşakkate mütehammil, cesur, şeci ve seciyeli olarak yetiştirmekle kabildir. Bu maksada erişebilmek için milletin her ferdi bu hususta yardımı kendisine bir vazife bilmeli ve memâliki Osmaniye’de bulunan bütün gençler kanunı mahsus mucibince Genç Derneklerine müsaraat eylemelidir. Gençler hakkında yapılacak teşkilatın icrasına ve bunların talim ve terbiyesine dair olan talimname ve nizamname layihalarını ihzar etmek ve bunların tamamı tatbikini ve dernekler umur-ı idare ve talimiyyesinin hüsn suretle cereyanını temin etmek üzere Harbiye Nezareti’nde Genç Dernekleri Müfettiş-i Umumiliği ihdas edilmiştir. İşbu müfettiş-i umumiliğe Miralay von Hoff Bey tayin edilmiştir. Hepimizin malumudur ki hüsnüniyet ve vazife hissiyle başlanılan her işe cenâb-ı hak da muavenet ve müzaheret eder. O halde biz gençleri vatana ve muazzam Osmanlı milletine mes’ud bir istikbal temin etmek için Genç Dernekleri’nde faziletkâr ve memlekete müfid gençler olarak yetiştirmeliyiz.”

Türk Gücü Cemiyeti’nin şiarı “Türkün Gücü Her Şeye Yeter”dir. Türk Gücü Cemiyeti’nden sonra Osmanlı Güç Dernekleri kurulmuştur. Harbiye Nâzırlığı’na getirilen Enver Paşa, 1914 yılında Belçika İzciler Birliği başkanı M. Parfite’i Türkiye’ye getirerek kendisinden bu dernekleri örgütlemesini istedi. M. Parfite Türkiye’de kaldığı yıl boyunca İstanbul liseleri beden eğitimi öğretmenleri ve İstanbul Muallim Mektebi öğretmen adayları için açık kurslar düzenlemiştir. Bu kurslarda başarılı olanlara “oymak beyi ” unvanı verildi. Belçikalı uzmanın hazırladığı örgüt modelinde, keşşafın/İzci “Başbuğ”u Harbiye Nâzırı’dır. Von Hoff özellikle okula gidemeyen gençlere yönelmesi gerektiğini vurgulamıştır. Osmanlı topraklarında gençliğin yüzde sekseninin okuldan mahrum olduğunu kaydeden Von Hoff, Genç Derneklerinin öncelikle bu okulsuz gençlere yarar sağlaması gerektiğini ileri sürmüştür.

Genç Dernekleri Müfettişi İstanbul Türk Gücü menfaatine verilen müsamerede Türk Gücü murahhas-ı mes'ulü Kuzucuoğlu Tahsin Bey açılış konuşmasında şöyle demişti: “Büyük Turan’ı özleyen yeni, uyanık Türk dünyası, Turan’ın altın tacını taşıyacak saltanat binasının dört direğini dikti: Türk Bilgi Derneği, Türk Yurdu, Türk Ocağı ve Türk Gücü!.. Maksud hatta milleti sade müsellaah bir millet bile yapmak değildir. Maksud milleti silahşor bir millet haline koymaktır.(...) Türkün gücü her şeye yeter, Türkün gücü dünyayı yener! Osmanlı Güç Dernekleri’nin “Genç evlad-ı memleketi maddeten ve manen vatan müdafaasına hazırlamak ve ölünceye kadar kavi ve sağlam bir vatanperver hasletini muhafaza etmesini temin etmek amacıyla kuruldu.” Bu derneğin kuruluş amaçlarından birisi de Balkan Savaşları’ndaki yenilginin intikamını almak ve kaybedilen toprakların kazanılmasını sağlamaktı. 8 Haziran 1914’te hükümetin kararıyla Harbiye Nezareti’ne bağlandı. Okul ve medrese merkezli kurulan Osmanlı Güç Dernekleri’nin ardından Ermenilere ve Rumlara ait izcilik eğitimi veren tüm dernekler kapatıldı. Anadolu vilayetlerine talimatnameler gönderilerek derhal her köy ve beldenin kendi Osmanlı Güç teşkilatını kurması emredildi ve böylelikle bu derneklerin devlet okullarında kurulması zorunlu hale getirildi.

Osmanlı Güç Dernekleri okullarda öğrenci ve öğretmenlerden oluşacak, sivil ve asker işbirliği içerisinde faaliyet sürdürecekti. Harbiye Nezareti tarafından görevlendirilecek bir askeri memur denetim ve eğitim hizmetlerinden sorumlu olacak ve derneğin bulunduğu vilayetin en üst düzey komutanınca da denetime tabi tutulacaktı. Derneklerin tüm teçhizatı devlet tarafından verilecek ve ayrıca orduya ait arazi, talim ve terbiye alanları kullanılacaktı. Derneğin üniforması, haki renkli kabalak/şapka, ceket, pantolon, dolak/bacaklara ayak bileğinden dize kadar dolanan ensiz ve uzun kumaş parçası, siyah bağlı ayakkabı, kaput/asker paltosu, sırt çantası, ekmek ve cephanе torbası ile su matarası şeklindeydi. Ayrıca ceketin önünde bir toplu tabanca işareti ve yanında bağlı bulunduğu Güç Derneği’nin ismi yazılıydı. Alman Ptadfinder (İz Bulucu) izci örgütünden esinlenerek kurulan bu dernek için İTC’nin ideologu Ziya Gökalp bu dernek için bir ve marş Yeni Attila marşını yazmıştı. Bu uzun marşın bir bölümü Türk ırkçılığını şöyle anlatıyordu: “Süngün senden baskın umar/Atın kişner, ister akın/Kaçışıyor Sırp, Yunan, Bulgar!/Saldır! Saldır! Durma sakın/Tuttu Garp’ı oç

korkusu/Yürü! Yürü Türk ordusu!”

Birinci Dünya Emperyalist Paylaşım Savaşı'nın çıkmasıyla gençleri örgütlemek için yeni bir dernek kurulması fikri Alman General Goltz Paşa'dan geldi. Almanya örnek alınarak önce Osmanlı Güç Dernekleri kuruldu. Ancak bu projesi başarısız olması üzerine, Enver Paşa, Almanya'da uzun yıllar gençlik örgütleriyle uğraşmış olan Von Hoff'u Türkiye'ye çağırarak Miralay/Albay rütbesiyle Osmanlı Genç Dernekleri Müfettiş-i Umumiliği'ne getirdi. 12-17 yaş arası çocuk ve gençler için “Gürbüz Derneği”, 17 yaş üzeri için de “Dinç Derneği” oluşturuldu. Okullarda fiilen üye olunması ve talimlere katılma zorunlu tutuldu. Gençlerin talim yapabilmesi için kentlerde “cami kadar önemli” görülen meydanlar inşa edilecekti. Derneklerin marşı İsveçli Felix Korling'in bestesinden uyarlanan “Dağ Başını Duman Almış” marşıydı. “İleri! Daima İleri” parolasını benimseyen derneklerin ülke genelindeki sayısı 1917 yılında 706, 1918'de de 745 oldu. Savaş nedeniyle askerlik yaşı 18'e indirilince Genç Derneklerinin 17 yaş üstü mensupları askere alındı. Bu dönemde öne çıkan cemiyetler gençleri savaşa hazırlamak ve milleti “millet-i müsellaha haline getirmek” üzere kurulmuştu. Harbiye Nezareti tarafından bu derneklere tüfek ve cephane bedava verilmişti. Askeri tesis, bina ve araziler tahsis edilmiş ve talimde yardımcı olmak üzere subaylar görevlendirilmişti. Dernek, askerlik yapmamış gençler, terhis olmuş kişiler, muvazzaf ve emekli askerlerden oluşmaktaydı. Bulunduğu yerin Askerlik Şubesi Reisi tarafından idare ve teftiş edilmekteydi. Harbiye Nezareti'nin doğrudan desteği ile faaliyet gösteren bu dernekler, Enver Paşa'nın gönderdiği bir beyanname ile vilayet ve sancaklarda kuruluyordu.

1915-1916'da Osmanlı Genç Dernekleri Müfettiş-i Umumiliği yapan Miralay/Albay Mustafa Kemal, hazırladığı bir raporda şunları yazmıştı: “Son zamanlarda Avrupa'da yeni neslin fikri ve bedeni eğitimi maksadı ile ihdas edilen genç derneklerine ve izciliğine fevkalade ehemmiyet verilerek azami fedakârlıkta bulunulmuş, maddi ve manevi her türlü yardım yapılmıştır. Harpten önce, kara ordusu bulunmayan bazı devletler ancak bu sayede ve az zaman içerisinde büyük bir orduya malik oldukları gibi bugün ordusunu dağıtmak mecburiyetinde bulunan Almanya ileride mevcudiyetini ve hayatiyetini muhafaza edebilmek

için, terhis ettiği subaylarını istihdama devamla, 1908’de ihdas edilen Alman Gençlik Teşkilatı’na muhteşem ordusu derecesinde ihtimam göstermeye önem vermektedir. Yurt savunması bakımından bu derece ehemmiyetli olan izcilik, ferdi ve milli eğitim bakımlarından da o nispette önemlidir. Bütün hükümetlerde, izcilik teşkilatı birbiri ile adeta yarışircasına yayılmakta, genişlemekte ve mensuplarını fikren ahlâken, ilmen ve bedenen yetiştirmektedir. İzçileri himaye ve teftiş için izci ve keşşaf cemiyetleri genç dernekleri kurulmakta, resmi makamlar ihdas edilerek, bütün bu teşekküllerin her türlü siyasi ihtirastan ve parti münakaşalarından tamamen münezzeh kalmalarına münhasıran ilmi bir sahada çalışmalarına bilhassa itina gösterilmektedir”

Mustafa Kemal’in Cumhuriyete geçiş sürecinde gençliğe önem vermesi, gezilerinde gençlerle sohbet etmesi, her yerde Türklüğü ve Türk gençliği söylemini dillendirmesi ve son olarak Gençliğe Hitabesi’nde söyledikleri bu geleneğin, yani kendisinin de kurucu önderlerinden olduğu İTC’nin devlete bağlı ve devletin koruyucu gücü olan paramiliter gençlik yetiştirme çabasının devamı niteliğindedir. Bu anlayışı Cumhuriyet geçiş sürecinde devam ettiren M. Kemal, 27 Ekim 1927’de, Gençliğe Hitabesi’nde “Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin, en kıymetli hazinendir...” demesi bundandır. Yine Şubat 1933’de, “Türk Genci, devrimlerin ve cumhuriyetin sahibi ve bekçisidir. Bunların gereğine, doğruluğuna herkesten çok inanmıştır. Yönetim biçimini ve devrimleri benimsemiştir” diye seslenmesi, Mussolini ve Hitler faşizmlerinden etkilenen Kemalist iktidarın Türk ırkçığını ayyuka çıkardığı koşullardaki söylemine uygundur.

Bu nedenle Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren Türk milliyetçiliğinin ve militarizminin somut bir tezahürü olarak Türk gençliğine “rejimin bekçiliği” rolü biçildi ve “Yurtsever, itaatkâr ve disiplinli” bir gençlik yetiştirmek için yoğun çaba sarf edildi. Bunun için uydurma ideolojik ve siyasal teoriler üretildi. Bugün hala varlıklarını sürdüren gençlik ve halk örgütleri kuruldu. Bu örgütler aracılığıyla tek tip insan ve tek tip toplum yaratmaya

çalışılarak Kürtlere, Ermenilere, Rumlara, Alevilere ve solculara karşı nefret politikaları uygulandı. Türk militarizmini yüceltmek için “Askere Hazırlık Dersleri” okutularak okul kıyafetiyle ve ırkçı eğitim sistemiyle militer bir gençlik yaratılmaya çalışıldı.

Bu süreçte Kemalist rejim tarafından olağanüstü düzeyde yüceltilen ordu, halkın üzerinde bir baskı gücü olarak toplumsal ayrıcalık kazandı. Enverizm’den Kemalizm’e kadar uzanan ordu, devlet ve siyaset ilişkileri cumhuriyet rejiminin karakterini belirledi. Aynı zamanda askeri darbelerle malül bir ülke haline gelen Türkiye’de militarizm ve ırkçılık, kuşaktan kuşağa aktarılan “Asker millet”, “Bir Türk dünyaya bedel”, “Her Türk asker doğar”, “Ne mutlu Türküm diyene”, “Devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü” gibi söylemler ile günümüze kadar devam etti. Başka bir deyişle Cumhuriyet dönemi boyunca siyasal ve toplumsal yaşamın en etkili ideolojik performansını oluşturdu. İTC geleneğinin bugün, AKP, MHP, CHP, İP, VP, BBP, FP gibi tüm müesses nizam partilerinin ortak tarihsel referansını oluşturma, onun gücünü ve geldiği aşamayı gösteriyor.

Yararlanılan kaynaklar:

- 1) Zafer Toprak, “İttihat ve Terakki’nin Paramiliter Gençlik Örgütleri”, B.Ü. Beşeri Bilimler Dergisi, VII (1979), s. 95-113.
- 2) Erol Akcan, İttihat ve Terakki Fırkası’nın Paramiliter Gençlik Kuruluşları, Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2013
- 3) Beşikçi, M. (2009). “Militarizm, topyekûn savaş ve gençliğin seferber edilmesi: Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı İmparatorluğu’nda paramiliter dernekler”, Tarih ve Toplum-eni Yaklaşımlar, sayı. 8: 48-92.

Şaban İba 1948 yılında Develi’de doğdu. Üniversiteyi Ankara’da okudu. FKF ve TİP’te çalıştı. Dev-Genç’te MYK üyeliği yaptı. THKP-C içinde yer aldı. 12 Mart’ta Dev-Genç ve

15-16 Haziran Olayları'ndan yargılandı. 1975'ten sonra Kurtuluş hareketinin kurucularındadı. 12 Eylül darbesinden sonra TKKKÖ kurucusu ve yöneticisi olmaktan yargılandı. 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde iki kez idam cezası istemiyle İba, toplam 11 yıl cezaevinde yattı.